

Sõjaõuduste tummad tunnistajad olid lapsed

Põlev linn, tuhanded purustatud hooned, sajad hukkunud – pühapäeva õhtust esmaspäeva varahommikuni 79 aastat tagasi pommitas nõukogude õhulaevastik Tallinna. Õhupiraatide ülelendu nähti ka Järvamaal, järgnevast linlaste põgenemislainest rääkimata.

Maast madalast oli õpetatud lapsi õhurünnakute hirmus varju jooksmas, end maadligi pressimas, kuid sel ööl jäi kuueaastase Uno Aani kodu küüniäär varjulisteta. Nende pere elas Paide–Koeru maantee lähedal. Vaol.

Värviline vaatepilt lummas

Ühel hetkel lõhestas vaikust tohutu lennukimürin, õhk lausa kõmises. Kogu pere kogunes talvisele ilmale vaatamata elumaja trepile lennukite ülelendu jälgima.

Vaadati vaikides, vaid lapse silmadele tundus Tapa ja Tallinna poolt paistev tuledesära vahvalt värviline. Ju tegid sadadele pommitajatele sihtmärke kätte näitavad «jõulupuud» ehk võimsad valgustuspommid pimendatud linnas oma tööd hästi.

Õudne hakkas hiljem, siis, kui lennukite tekitatud õhuline ei tahtnud ega tahtnud lõppeda. Tallinnale heideti üle 3000 süüte-, lõhke- ja fosforpomme.

Pommitamise järel kutsuti maarahvast üles linnast põgenenud inimesi vastu võtma. Purustusi saanud või hävinenud hoonete arv ulatus 5000 ligi, purustatud olid rohkem kui pooled elamispinnad. Ametlike teadete järgi jäi peavarjuta üle 20 000 inimese.

Järvamaal muuseumihoidjana tuntud Uno Aan mäletab, et tulijaid majutati kõikidesse ümbruskonna taludesse. «Tulid nii need, kes jäid peavarjuta, kui need, keda kannustas tagant hirm, sest arvati, et pommitamisi tuleb veel,» selgitab ta. «Linn võis ikka puhta puhtaks joosta.»

Selline, enda kogetust, vanemate inimeste juttudest segunenud

jarvateataja.pos...

Estonia teater
Teater

ja peaaegu kolme inimpõlve tagune lapsepõlvemälestus on Aani saatnud terve elu.

Vao kandist Aan suuri sõjakoledusi ei mäleta, rinne käinud sealt kandist alati kergelt üle. Sellest andsid märku suuresti vaid teedel liikuvad sõjaväevoorid.

Kuid on sündmusi, sealjuures toosama pommitamisõhtu, mis on vanal mehel silme ees, justkui oleks see kõik juhtunud eile.

Maale tulijad tõid kaasa koledaid jutte hävinenud Harju tänavast ja põlenud Estonia teatrist. Ajalooarhiivid väidavad, et 9. ja 10. märtsi pommitamises hukkus Tallinnas 757 inimest, valdavalt tsiviilelanikud. Haavatuid oli peaaegu sama palju.

Kareda vallas Esna külas kordas tol õhtul samasugust «vaatlustegevust» nagu Vaol Aanid Paimetsade pere.

Iga natukese aja, nii kümmekonna minuti tagant kogunesid nad välja hirmunult klaari taevalaotust vaatama. Kõige tihedam õueskäija oli hilisema elupõlise koolmeistri Viivi Paimetsa (82) isa. «Oli õudne, kogu Tallinna kaar kumas, suured tuled paistsid selgelt ära,» mäletab toona 12aastane Viivi. «Pere oli väga ärevil, pealinnas oli mul tädi ühes minuvanuse ja vaid kaheksa-üheksakuuse pojaga.»

Kõige hullem olid teadmatus, paus pommitajate lainete vahel. Paimetsade perel raadiot polnud ja infosulg oli täielik. Viivi ema tihkus õe saatusele mõeldes nutta...

Tädi jõudis koos poegadega maapakku paar päeva hiljem. Selgus, et nende Tehnika tänava kodumaja hoovi oli kukkunud pomm, mille plahvatusest tekkinud lööklaine jättis seinad püsti, kuid lõi eest aknad-uksed. Seda piirkonda pommitati raudtee sõlmpunktide tõttu üldse palju.

«Tädi töötas Estonia teatris, kus tol õhtul mängiti balletti «Kratt»,» teab Paimets öelda. «Kuju jooksis ta läbi tulemeres linna, huultel vaid üks küsimus: mis on saanud lastest? Selgus, et lapsed olid pääsenud hoidjaga õigel ajal kolm maja eemal olevasse varjendisse ja olid terved. See oli ränk öö!»

Paimets lisab, et tädilapsed jäidki maale. Tädi korter kõpitseti üles ja ta elas seal vahepeal üksinda. Lõpuks naasis

sõjakeerises olnud tädimees.

Üldiselt olid tolle aja inimesed kinnised ja juhtunust vabatahtlikult palju ei rääkinud. Lastel polnud lubatud või ei osanudki nad küsida, mis, kus, miks ja kellega juhtus. Neile, sõjaajal kasvanuile, mängis saatus kätte vaid võimaluse olla märtsipommitamiste laadsete õuduste tummad tunnistajad.

Teisel pool maakonda Laupa kooli internaadis jäi seesama märtsiöö lühikeseks, lapsed äratas üles väljast kostnud tohutu müra. Ilmselt oli see lennukite ülelend.

Jändjal pensionipõlve pidav Hilda Tõsjatšnikova käis noil ärevatel aegadel 14aastase tüdrukuna kuuendas klassis.

Väiksemad lapsed ühes, hiilisid õpilased hoone katusele. Sealt oli selgesti näha Tallinna poolt paistvat valguskuma, kuulda kaugenevat, esialgu arusaamatut kõminat.

Õuele olid tormanud õpetajad ja kooli juhataja Ain Arulaane. Lapsi nad ei näinud, nood püsisid varjus. «Väiksemad värisesid-nutsid, meie lohutasime neid, sest arvasime üldiselt teadvat, mis toimub. Oli ju sõda, kuid just tolle öö sündmused ajasid meid kõiki väga segadusse...» Hilda Tõsjatšnikova mõttelõng katkeb. «Ei tea, kuidas katuselt alla tulime, kuid sel ööl sõba silmale ei saanud küll keegi.»

Umbes 130 000 elanikuga Tallinn jäi Hildale ja tema kaasõpilastele kuidagi väga kaugeks, sinna olid neist sattunud vaid üksikud. Koolijuhatajal oli tava kuulata raadiost rindeteateid. Kuid lapsed kuulasid seda pealt juhuslikul, salaja. Juhtunust saadi teada ikka pakku tulnud sugulaste-tuttavate kaudu.

Hildal elas Tallinnas tädi. Inimeste kõrval toodi maale varju ka vähest terveks jäänud vara. Hilda mäletab tänase päevani, et käis isaga Türi raudteejaamas kahe hobusega tädi asju maale vedamas.

Valmis tuli olla kõigeks

Koigi-lähedane talu oli toona 12aastasele Laine Laanemetsale kodune kindlus. Tol ööl kõik muutus. «Meie talu kohalt lendasid üle Tallinna poole minevad pommituslennukid ja pärast tulid sama teed pidi tagasi, ikka õu-õu unnates,»

meenutab ta. «Meil oli metsäärne talu ning lennukid tuli niivõrd madalalt, et oli tunne, et viivad kuuskede ladvad minema. «Jõulupuud» püsisid taevas üleval pikalt ja meiegi koduõele paistis pimedal ööl selline hämar valgus. Oli hirmus!»

Kaitseliitu kuulunud Laine isa ennustanud, et rasked ajad seisavad veel ees. Esimese lause, mida ema pere noorimale õpetas, kõlas nii: «Andke tükike leiba!» (vene keeles)

Pommitamisõhtu näitas, et valmis tuli olla kõigeks.

Kolmandiku Eesti pealinnast purustanud pommitamise järel ilmus 1944. aasta 14. märtsi Järva Teatajas ülevaatlik lugu pommidest, kus rõhutati, et iga pimendamata või halvasti pimendatud aken on raske kuritegu. Vallimäele otsustati hakati rajama kaevikuid.

Pealinnas elava Laine Laanemetsa meelest on praegune aeg, mil kõik sõltub inimesest endast, täielik paradiis. Me kipume seda oma hea ja rahuliku eluga vahel lihtsalt ära unustama.

Lugu ilmus Järva Teatajas emalt 2014. aastal.